

The Efficacy of Semiotic and Interactive Model of Landowski in the Analysis of Surah Yusuf Discourses

Vol. 16, No. 4, Tome 88
pp. 143-142
September & October
2025

Sayyed Sajjad Gholami^{1*} , Kavous Rouhi Barandagh²

Abstract

Eric Landowski's semantic and interactional system is based on four patterns: "programming," "persuasion," "chance," and "adaptation." These are defined according to the principles of "regulation," "intentionality," "luck," and "sensory occurrence." Naturally, this model can be applied to epistemological and religious fields where interactive practices of subjects are adaptable. Accordingly, the diversity and differences in religious personality practices can be analyzed with this model. One of the discourses found in the Holy Quran is the dialogues and interactive practices of Prophet Yusuf (Joseph) with other figures in his narrative. This research, using a descriptive-analytical method and relying on Eric Landowski's theoretical framework, examines the dialogues and interactive practices of the story of Joseph and elucidates the relationship between this model and the characters in Surrah Yusuf. The overall findings of the research show that subjects and interactive practices can be identified in a definitional sense based on the four semantic systems, and each character in the story can be traced and adapted to one of these systems. Notably, Prophet Yusuf's (Joseph's) interactive practices are situated within the semantic system of programming, based on the type of insight and ideology regarding the origin and destiny of existence. Other characters, depending on their insights and goals, can be discussed and adapted to one or two of these semantic systems.

Keywords: Surah Yusuf; Landowski; programming; persuasion; chance; adaptation.

Received: July 19, 2021
Received in revised form: September 6, 2021
Accepted: September 25, 2021

¹ Corresponding author: Assistant Professor, Department of Theology, Faculty of Humanities, Yasouj University, Yasouj, Iran. Email: s.gholami@yu.ac.ir

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8224-9560>

² Associate Professor, Department of Quranic and Hadith Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran; ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3474-0421>

1. Introduction

The Holy Quran, a divine and revelatory text in Arabic, has long been the focus of linguistic and theological studies. However, the semantic and interactional systems of its verses and chapters remain a topic of intense dialogue and challenge. Eric Landowski, a post-Greimasian social semiotician, has proposed this semantic and interactional system. Influenced by the philosophy of phenomenology, especially the thoughts of Merleau-Ponty and thinkers like Weber, Simmel, and others, Landowski introduces his interactive semantic system called "adaptation," defined by the principle of "sensory flow." By integrating this system with the existing systems of "programming" and "persuasion" and introducing the "chance" system in contrast to "programming," he enriches the classic Greimasian narrative models, which he believes only considered two systems: "programming" and "persuasion." (Babak Mo'in, 2018, No. 3, p. 298) Influenced by the phenomenology of perception, Landowski emphasizes the semantic and interactional system of "adaptation," also known as the "unity" system, highlighting lost dimensions of meaning in classic narrative systems. This linguistic perspective has attracted Quranic scholars to analyze the narrative of the chapter of Joseph, its characters, and interactive practices, re-defining various behaviors within a pre-defined semantic and interactional framework. Therefore, this research aims to linguistically analyze Surrah Yusuf and its characters and interactive practices within its verses, utilizing Landowski's semiotic semantic model.

Research Question(s)

This study aims to answer the following questions :

1. What is the relationship between characters and the interactive practices in the story of Joseph based on Landowski's linguistic communication model and semantic system?
2. How are the various characters in the Surrah Yusuf and the verses of the Quran related according to Landowski's four semantic systems?

To this end, the study first presents the problem and prior research, outlines the theoretical framework, and then analyzes the dialogues and interactive practices of Surrah Yusuf through Landowski's four semantic systems, culminating in the conclusion and references. Data collection is library-based, data referencing is documentary, and analysis employs a qualitative content analysis approach (descriptive-analytical type).

2. Literature Review

Concerning Landowski's semantic system, both domestic and international precedents are noted. Internationally, his theoretical foundations are presented in "Anonymous Emotions" (2004) and "Risky Interactions" (2005). The first work contrasts possession-based semiotics with experience-based semiotics, pursuing concepts missing in classic narrative semiotics. (Mo'in, 2018, 299) The second work introduces and explains semantic and interactional systems. Domestically, works analyzing this semantic system include those by Morteza Babak Mo'in concerning Landowski's theories and ideas, such as "Meaning as a Lived Experience" (1994) and "Lost Dimensions of Meaning in Classical Narrative Semiotics: The Semantic System of Adaptation or Dance in Interaction" (1996); a paper titled "An Analytical Approach with a Systems Perspective of Social Semiotics in Four Semantic Systems of Eric Landowski" (2015); and another paper "Efficiency of Landowski's Semantic and Interactional Systems in Analyzing Educational Discourses" (2018). These works explore his semantic systems and social models in detail and attempt to implement the adaptation system across different domains. Nonetheless, Landowski's semantic system has been overlooked by Quranic scholars and linguists under the verses and chapters of the Quran, and this study seeks to evaluate this model in the chapter of Joseph according to Landowski's four semantic systems..

3. Methodology

To achieve this goal, an attempt has been made to first refer to the theoretical framework after stating the problem and background of the research, and then, through Landowski's four semantic systems, the dialogues and interactive practices of Surah Yusuf are discussed and analyzed, and finally the results and sources are stated. The method of this research is library in data collection, documentary in data citation, and qualitative content analysis (descriptive-analytical) in analysis.

4. Results

A thorough examination of Landowski's four semantic systems—programming, adaptive, persuasive, and disjunctive—in these 84 verses indicates that each character and interactive practice can be alternately examined and adapted within these systems. Characteristics of the behavioral models presented in the story of Joseph include their overall, widespread, and universal nature, meaning these types of characters and their semiotic models can be adapted and applied across other character domains and behaviors. The characters in Surrah Yusuf, such as Prophet Yusuf (Joseph) and Ya'qub (Jacob), based on their insight and ideology concerning the origin and end of the world, conduct all interactive practices under a programming subject. In other words, Prophet Yusuf articulates everything beyond the ultimate cause of existence and acts in a coherent order with absolute security towards his goals. In contrast, other subjects in the story, like Zuleikha and the Egyptian women, in a persuasive manner, attempt to persuade others towards their goals, hoping to justify their actions and convince Joseph and the Egyptian officer. Their audacity and reckless behavior are situated in the adaptive system; these two subjects manage their affiliations by aligning provocative and threatening forces, engaging in a collective sensory perception of love for Joseph, intending to weaken and undermine opposing discourse. Prophet Yaqub (Jacob), based on his knowledge of the system of existence, conveys

his discourse within a programming system and sees all occurrences and events within a divine causal framework. His patience and foresight depict everything within the divine program, thus exhibiting programming behavior. Other subjects and actors can be identified through the four semantic and interactive systems—programming, persuasive, chance, and adaptive. Brotherly interactions with Jacob and Joseph and interactions between the king and Joseph, Jacob with Joseph, and other interactions in the story of Joseph fall into this reading. The brothers exhibit adaptive interactions and persuasion with others, and Joseph's companions, with varying intensity, fall into the adaptive semantic system. An inner religious perspective on Landowski's semantic system adds an important dimension: since the creator of existence is the manager and planner of existence, creation revolves within a specific program. Therefore, all verses revealed from the creator of existence to the Prophet Muhammad (PBUH) are based on programming, as the creator's aim is to cultivate humanity and the happiness of mankind by achieving divine proximity. Thus, nothing in the world comes into existence by chance; everything has a cause and purpose, as confirmed by the programming system.

دوماهنامه بین‌المللی

د ۱۵، ش ۶ (پیاپی ۸۸)، مهر و آبان ۱۴۰۴، صص ۱۴۳-۱۷۶

مقاله پژوهشی

<https://lrr.modares.ac.ir/article-14-54041-fa.html>

کارآیی نظام‌های معنایی و تعاملی لاندوفسکی در تحلیل گفتمان‌های داستان سورۀ یوسف(ع)

سیدسجاد غلامی^{۱*}، کاوس روحی‌برندق^۲

۱. استادیار گروه الهیات، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران.

۲. دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۴/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۷/۳

چکیده

نظام معنایی و تعاملی اریک لاندوفسکی براساس چهار الگوی «برنامه‌مداری»، «مجاب‌سازی»، «تصادف» و «تطبیق» بنا شده است که به ترتیب براساس اصول «قاعده‌مندی»، «نیت‌مندی»، «شانس» و «امر احساسی» تعریف شده است، طبیعتاً امکان پیاده‌سازی این الگو در حوزه‌های معرفتی و دینی وجود دارد که در آن‌ها با پراتیک‌های تعاملی سوژه‌ها قابل انطباق است و بر این اساس می‌توان تنوع و تفاوت پراتیک‌های شخصیتی دینی با این الگو مورد خوانش قرار داد، از گفتمان‌هایی که در قرآن کریم وجود دارد، گفتگوها و پراتیک‌های تعاملی حضرت یوسف با دیگر اشخاص سوره است، این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر چارچوب نظری اریک لاندوفسکی، گفتگوها و پراتیک‌های تعاملی داستان یوسف را مورد بررسی قرار داده و ارتباط میان این الگو و شخصیت‌های سورۀ یوسف را تبیین کرده است، دستاورد کلی پژوهش نشان می‌دهد که سوژه‌ها و پراتیک‌های تعاملی براساس چهار نظام معنایی به صورت بیناتعریفی از یکدیگر تشخیص داده می‌شوند و هر کدام از شخصیت‌های داستان براساس یکی از چهار نظام معنایی قابل انطباق و رهگیری است؛ ازجمله: پراتیک‌های تعاملی حضرت یوسف(ع) است که براساس نوع بینش و ایدئولوژی که به مبدأ و مقصد هستی دارد، در چارچوب نظام معنایی برنامه‌مدار قرار می‌گیرد و دیگر شخصیت‌ها نیز براساس نوع بینش و اهدافی که دنبال می‌کنند در یک یا دو نوع از این نظام معنایی قابل بحث و انطباق‌اند،

واژه‌های کلیدی: سورۀ یوسف، لاندوفسکی، برنامه‌مداری، مجاب‌سازی، تصادف، تطبیق.

۱. مقدمه

قرآن کریم، متنی وحیانی و الهی است که به زبان عربی بین انسان و خداوند پیوند برقرار کرده است، از دیرباز پژوهشگران زبان به این متن با وجود مطالعات زبان‌شناختی و کلامی بسیار به آن توجه داشته‌اند، یکی از مطالعاتی که بدان توجه چندانی نشده است نظام معنایی و تعاملی آیات و سوره‌های قرآن کریم است که محل گفت‌گو و چالش بسیار است، این نظام معنایی و تعاملی از سوی نشانه‌شناس اجتماعی پساگرماسی یعنی اریک لاندوفسکی^۱ مطرح شده است، این نشانه‌شناس با تأثیرپذیری از فلسفه پدیدارشناسی، به‌ویژه اندیشهٔ مرلو - پونتی^۲ و همچنین اندیشمندانی مانند بابر^۳، زیمل^۴ و دیگران، نظام تعاملی معنایی خود، یعنی «تطبیق»^۵ را مطرح می‌کند که برپایهٔ اصل «امر حسی»^۶ یا اصل «جریان ادراکی حسی»^۷ تعریف می‌شود درواقع او با اضافه کردن این نظام تعاملی به نظام‌های تعاملی و معنایی «برنامه‌مداری»^۸ و «مجاب‌سازی»^۹ و همچنین با مطرح کردن نظام «تصادف»^{۱۰} (به شکلی منطقی و درارتباط تضادی با نظام «برنامه‌مداری»، برای قرار دادن آن‌ها در مربع معناشناسی). به غنای الگوهای کلاسیک روایی گرماسی می‌افزاید که به‌عقیدهٔ او تنها دو نظام «برنامه‌مداری» و «مجاب‌سازی» در آن مطرح بودند (معین، ۱۳۹۷، ص. ۲۹۸) لاندوفسکی با تأثیرپذیری از فلسفهٔ پدیدارشناسی ادراک با تأکید بر نظام معنایی و تعاملی «تطبیق» که آن را نیز نظام «وحدت» نیز می‌نامد، ابعاد گمشدهٔ معنا در نظام روایی کلاسیک را برجسته می‌کند، این نوع نگاه زبان‌شناسی، پژوهشگران علوم قرآنی را به خود معطوف داشته است تا با تحلیل روایت سورهٔ یوسف و شخصیت‌ها و پراتیک‌های تعاملی در آن، در پرتو نظام معنایی و تعاملی براساس یک ساحت نهادینهٔ ازپیش تعریف‌شده رفتارهای متفاوتی را باز تعریف کند؛ بر همین اساس این پژوهش درصدد است تا با رویکردی زبان‌شناختی با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی با تکیه بر الگوی نشانه‌شناسی نظام معنایی لاندوفسکی، سورهٔ یوسف و شخصیت‌ها و پراتیک‌های تعاملی در آیات سورهٔ یوسف را مورد تبیین و بررسی قرار دهد و از این رهگذر به چند پرسش اساسی پاسخ دهد:

۱- براساس الگوی ارتباطی زبان‌شناختی و نظام معنایی لاندوفسکی چه ارتباطاتی میان

شخصیت‌ها و پراتیک‌های تعاملی داستان یوسف برقرار است؟

۲- ارتباط شخصیت‌های مختلف سوره یوسف و آیات قرآن براساس چهار نظام معنایی لاندوفسکی چگونه است؟

برای نیل به این مقصود کوشیده شده است، بعد از بیان مسئله و پیشینه تحقیق، نخست به چارچوب نظری اشاره شود و بعد از آن، از رهگذر چهار نظام معنایی لاندوفسکی، گفت‌وگوها و پراتیک‌های تعاملی سوره یوسف مورد بحث و تحلیل قرار داده شود و در نهایت نتیجه و منابع بیان می‌شود. روش این پژوهش در گردآوری داده‌ها، کتابخانه‌ای و در استناد به داده‌ها، اسنادی و در تجزیه و تحلیل، شیوه تحلیل محتوای کیفی (از نوع توصیفی - تحلیلی) است.

۲. پیشینه تحقیق

درخصوص نظام معنایی لاندوفسکی به دو پیشینه داخلی و خارجی می‌توان اشاره کرد؛ در پیشینه خارجی که اصل نظریه بیان شده است، در دو اثر به نام «احساسات بی‌نام»^{۱۱} (۲۰۰۴) و «تعاملات خطری»^{۱۲} (۲۰۵۵) مبانی نظری اریک لاندوفسکی ارائه شده است. در اثر اول نشانه‌شناسی مبتنی بر تملک در تضاد با نشانه‌شناسی مبتنی بر تجربه زیسته بیان شده است و مفاهیمی که در نشانه‌شناسی کلاسیک روایی، جای آن‌ها خالی بود؛ در این اثر امکان دنبال کردن وجود دارد (معین، ۱۳۹۷، ص. ۲۹۹)؛ در اثر دوم، نظام‌های معنایی و تعاملی را معرفی و تشریح می‌کند، درخصوص پیشینه داخلی، آثاری که این نظام معنایی را مورد بررسی قرار داده‌اند، می‌توان به آثار مرتضی بابک معین درمورد نظریات و اندیشه‌های اریک لاندوفسکی اشاره کرد؛ مقاله «معنا به مثابه تجربه زیسته» (۱۹۹۴) و مقاله «ابعاد گمشده معنا در نشانه‌شناسی روایی کلاسیک، نظام معنایی تطبیق یا رقص در تعامل (۱۹۹۶)»؛ مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی با رویکرد سیستمی از نشانه‌شناسی اجتماعی در قالب چهار نظام معنایی اریک لاندوفسکی» (۱۳۹۴) و مقاله‌ای دیگر به نام «کارایی نظام‌های معنایی و تعاملی لاندوفسکی در تحلیل گفتمان‌های آموزشی» (۱۳۹۷) از جمله آثاری است که در این زمینه نگاشته شده است، نویسنده در اثر اول، به تفصیل نظام‌های معنایی و تعاملی لاندوفسکی و همچنین الگوهای اجتماعی او را شرح می‌دهد و در اثر دوم، با تأکید بر نظام تطبیق می‌کوشد آن را در حوزه‌های متفاوت پیاده‌سازی کند. در

مقاله سوم نویسنده، تحلیلی با رویکرد میان رشته‌ای در سه حوزه مختلف تئوری پیچیدگی، نشانه‌شناسی اجتماعی و علوم اجتماعی است که به تبیین چرایی نتایج حاصل از روابط پیچیده میان آن‌ها، از زاویه دید سیستمی پرداخته است. نویسنده در مقاله چهارم خود، با مطرح کردن الگوی دیگر، یعنی الگوی فضیلتی - رذیلتی لاندوفسکی، تعامل‌های ممکن میان ساحت کنشگر آموزش‌دهنده و کنشگر آموزش‌گیرنده را در یک محیط خرد اجتماعی، یعنی کلاس درس، موردخوانش قرار می‌دهد. با وجود این نظام معنایی لاندوفسکی نزد پژوهشگران علوم قرآنی و زبان‌شناسان ذیل آیات و سوره‌های قرآن کریم مغفول مانده و این جستار درصدد است تا این الگو را در سوره یوسف براساس چهار نظام معنایی لاندوفسکی مورد ارزیابی قرار دهد.

۳. چارچوب نظری

۳-۱. نظام‌های معنایی و تعاملی اریک لاندوفسکی

درخصوص چارچوب نظری؛ معین در مقاله «کارآیی نظام‌های معنایی و تعاملی لاندوفسکی در تحلیل گفت‌وگوهای آموزشی» و دیگر مقالات خود به شکل مبسوط بدان پرداخته است. وی بیان کرده است که لاندوفسکی را باید از جمله نشانه‌شناسان پساگرماسی محسوب کرد که ازجمله شاخصه‌های اصلی و بنیادی نظریه‌های او چرخش به‌سوی دورنمای پدیدارشناسی است. نظریه نظام معنایی او شامل چهار دسته می‌شود که به اجمال توضیح داده می‌شود:

۳-۱-۱. نظام معنایی گسسته یا نظام مبتنی بر حادثه

در نظام «گسستی یا تصادف» با برخورد تصادفی عناصر مواجه است و این تصادف اتفاقی از این ناشی می‌شود که هیچ‌گونه برنامه ازپیش معلومی وجود ندارد. طبیعتاً اصل حاکم بر این نظام اصل «شانس و اقبال» است و سوژه در برابر هرچه پیش آید، راضی و تسلیم است. (Landowski, 2005, p 62؛ معین، ۱۳۹۷، صص. ۳۰۰-۳۰۳). در این نظام معنایی علت و معلولی وجود ندارد و همه چیز براساس حادثه است و در این نظام معنایی نمی‌توان انتظار پدیده قبلی را داشت، زیرا تصادف اصل این نظام است؛ به عبارتی دیگر نظام مبتنی بر گسستگی بدین معناست که در مثالی می‌توان بیان کرد، صبح بیدار شده و شکر در چای ریخته می‌شود،

چای شور می‌شود؛ چون در این نظام نمی‌توان انتظار علت و معلولی داشت؛ پس تصادفاً و اتفاقی شکر به جای شیرینی شوری به می‌دهد. در این نظام معنایی امنیت وجود ندارد، زیرا همه چیز همیشه و همه وقت تصادفی خواهد بود؛ پس نمی‌توان انتظار امنیت داشت (معین، ۱۳۹۷، صص. ۳۰۰-۳۰۳).

۳-۱-۲. نظام معنایی برنامه‌مدار

در نظام برنامه‌مدار همه چیز از قبل برنامه‌دار و تثبیت شده است؛ از منظر معنایی، در این نظام معنایی، با نوعی «معنازدایی» روبه‌رو است. در این نظام تعاملی، سوژه‌ها مستقیماً «برهم»، «با هم» یا «در تضاد با هم» وارد تعامل با یکدیگر نمی‌شوند، بلکه تنها به واسطهٔ ابژه‌هایی خود را تعریف می‌کند که در دستان آن‌ها دست به دست می‌شوند (گرماس و کورتز، ۱۹۷۹م؛ معین، ۱۳۹۷، ص. ۳۰۰). نقطهٔ مقابل نظام گسستگی است در این نظام اصل علیت بُعد اساسی آن است و همه چیز علت و معلولی است و در آن نظم و پیوستگی وجود دارد؛ به تبع آن باید گفت در این نظام، امنیت مطلق وجود دارد (همان).

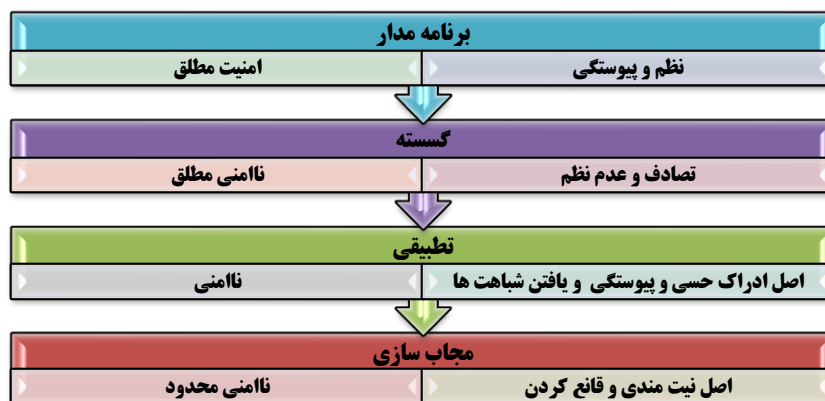
۳-۱-۳. نظام معنایی تطبیقی

این نظام بر اصل «امر احساسی» یا «جریان ادراکی حسی» مبتنی است؛ بدین معنا که تعامل در این نظام مبتنی بر تعامل رودرو و تن به تن بین سوژه‌ها براساس یک درک حسی مشترک است، در این نظام، حالت‌های روحی و جسمی سوژه‌ها دیگر با وضعیت «گسست» از ابژه‌ها و یا «پیوست» به آن‌ها تعریف نمی‌شوند و سوژه‌ها یکدیگر را در راستای اهداف خود، به کنش وادار نمی‌کنند؛ بلکه این نظام تعاملی نتیجهٔ تعامل مبتنی بر «هم‌حضور» دو طرف تعامل و نیز تعامل رودرو و تن‌به‌تن بین سوژه‌ها و ابژه‌های جهان بیرونی است (Ibid:174؛ Landowski, 2004: 8؛ معین، ۱۳۹۷، ص. ۳۰۱). سوژه با دیگری و با جهان، جای ارتباط بر مبنای بینش علمی و یا اقتصادی، ارتباطی مبتنی بر وحدت و هم‌حضور با دیگری و با جهان برقرار کرده است، از این رو «با هم بودن» و «کنشی مشترک» را تجربه می‌کنند، به شباهت‌ها و تطبیق‌ها می‌پردازد و پیوستگی و هماهنگی عناصر و همچنین همراهی عناصر با هم وجود

دارد (همان). در این نظام باید گفت ادراک حسی اساس کار است و صرفاً با شباهت‌ها نمی‌توان انتظار امنیت داشت. در این نظام امنیت وجود ندارد، مثال ساده: ادراک حسی ما از سرما با هم متفاوت است و شدت و ضعف دارد؛ همه در محیط سرد باهم سرما را حس می‌کنیم، اما با شدت و ضعف؛ پس نمی‌توان انتظار یکسانی و امنیت مطلق در این نظام داشت.

۳-۱-۴. نظام مجاب‌سازی

نظام مجاب‌سازی که مبتنی بر اصل «نیت‌مندی» است، بدین معنا که در این نظام صرفاً قانع کردن طرف مقابل مورد اهمیت است و نیت سوژه این است که دیگری را در راستای اهداف خودش مجاب و قانع کند تا بتواند سوژهٔ مقابل را به کنش مورد نظر خود وادار کند. در این نظام معنایی سوژه، سوژهٔ دیگری را در راستای اهداف از قبل تعریف‌شدهٔ خود و با نیتی معلوم به کنش وامی‌دارد و به‌طور کلی سوژه برای اهداف خود دیگری را مجاب وقانع می‌کند که همراه او باشد، پس این نظام معنایی بر اصل نیت‌مندی استوار است و ناامنی محدودی در آن وجود دارد که چهار روش و استراتژی برای آن وجود دارد که عبارت‌اند از: وسوسه، تشویق، تحرک و تهدید (Courtes,1991, p. 111: معین، ۱۳۹۷، ص. ۳۰۱). مدل زیر ارتباط بین این نظام‌های معنایی و تعاملی را به خوبی نشان می‌دهد:

شکل ۱: نظام‌های معنایی و تعاملی اریک لاندوفسکی

Figure 1: Semiotic and interactive model of Landowski

۲-۳. روایت سوره یوسف (گفت‌وگوها و پراتیک‌های تعاملی داستان) در قرآن

سوره یوسف از پر رمز و رازترین سوره‌های قرآن است که به علت اثر مهمی که در تکمیل نفس و تعلیم و تربیت انسان برعهده دارد. خداند آن را «احسن القصص» نامیده است، این سوره جزو سوره‌های مدنی است که ۱۱۱ آیه دارد، غرض این سوره «بیان ولایتی است که خداوند نسبت به بنده‌اش دارد؛ البته آن بنده‌اش که ایمان خود را خالص و دلش را از محبت او پر کرده و دیگر جز به سوی او به هیچ سوی دیگری توجه نداشته باشد» (طباطبایی، ۱۴۲۰ق، ج. ۱۱/ص. ۷۳). از خصوصیات سوره یوسف برخلاف دیگر داستان‌های قرآن، از سویی کامل روایت کردن قصه حضرت یوسف است و از سوی دیگر، این قصه تنها در یک سوره آمده است؛ قبل از اینکه به بحث پرداخته شود، چند نکته را باید مورد توجه قرار داد: در این پژوهش داستان حضرت یوسف (ع) به عنوان متن روایی مد نظر است؛ چراکه «قرآن عظیم‌ترین اثر ادبی به زبان عربی است و این کتاب، چون کتب ادبی دیگر به روش ادبی مطالعه می‌شود» (مهدوی‌راد و همکاران، ۱۳۹۱ش، ص. ۷۶) و از آنجایی که اصل نظام معنایی لاندوفسکی میان کنشگرها صورت می‌گیرد و متمرکز بر گفت‌وگوها و پراتیک‌های تعاملی است؛ با تمرکز بر این رویکرد، گفت‌وگوها و پراتیک‌های تعاملی داستان سوره یوسف (ع) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴. بحث و تحلیل

روایت یوسف (ع) در قرآن از آیات ۴ تا ۱۰۱ و در ۹۷ آیه در سوره یوسف بیان شده است که تناوب نظام معنایی لاندوفسکی در شخصیت‌ها، گفت‌وگوها و پراتیک‌های تعاملی این سوره در ۸۴ آیه از این ۹۷ آیه گویای اهمیت این الگو در انتقال معنا و مفهوم مورد نظر در این سوره است. براساس محورهای شخصیتی و گفت‌وگوهای میان یوسف و دیگر کنشگرهای داستان، چهار دسته گفت‌وگو و پراتیک تعاملی قابل تصور است که ذیل هر دسته از آیات، نظام معنایی خاصی قابل ملاحظه است. در ادامه به تفصیل بدان پرداخته می‌شود:

۱-۴. بیان خواب یوسف برای پدرش و خواستن تعبیر آن تا به چاه افکنده شدن او به دست برادران و برگشتن آن‌ها نزد پدر و اعلان خبر اینکه گرگ یوسف را دریده است (یوسف: ۱-۱۸).

در گفت‌وگوها و شخصیت‌های متن آیات سوره یوسف از آیه ۱ تا ۱۸ چندین نمونه نظام معنایی و تعاملی لاندوفسکی دیده می‌شود:

الف: نظام معنایی تطبیقی و مجاب‌سازی آیات ۴ تا ۷: گفت‌وگوی یوسف و یعقوب (علیهما السلام): آیه ۴ «إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ»، بیانگر مکالمه و پراتیک تعاملی یوسف (ع) با پدر خود درخصوص خوابی است که دیده است. این آیه به نوعی باهم بودن و کنش مشترک را بین پدر و پسر نشان می‌دهد؛ هنگامی که حضرت یوسف خواب سجده کردن ستاره و ماه و خورشید را با پدر در میان می‌گذارد؛ براساس ادراک حسی مشترک و مشترکات واحدی که بین پسر و پدر وجود دارد، یوسف خواب را برای پدر تعریف می‌کند؛ اما تعبیری که پدر دارد، برخلاف تأویل کردن آن، دستور به منع روایت خواب توسط یوسف (ع) می‌دهد (طبرسی، ۱۳۷۲ش، ج. ۵/ ص. ۳۲۱). این نشان از آن دارد که درک پدر و پسر نسبت به خواب، درک یکسانی نیست و امنیت در زعم هر کدام دارای شدت و ضعف است؛ به عبارتی دیگر نظام معنایی آیات گذشته، نظام معنایی تطبیقی است که از پیوستگی و هماهنگی عناصری چون خواب یوسف (ع) با همه وحدتی که بین جهان اطراف خود یعنی (ماه، خورشید و ستاره) و تعریف آن برای پدر و نوع هم‌حضور که حضرت یعقوب درخصوص رؤیای فرزندش دیده است، دارد و براساس این کنش مشترک است که به فرزند خود دستور منع بیان قصه را با برادران خود صادر می‌کند. در دیگر سوی شاید بشود گفت بین دو درک حضرت یعقوب و حضرت یوسف نسبت به بیان و تأویل خواب، برداشتی متفاوت است که قلب و شهود یکی نسبت به قلب و شهود دیگری بازخورد متفاوتی نسبت به این روایت داشته است؛ چراکه احساس یوسف (ع) بر این است که بیان رؤیا برای دیگر برادران مشکل خاصی را در بر ندارد. اما ادراک شهودی و حسی که یعقوب نسبت به فرزندان خود داشت و آن حس حسادت است که آنان به یوسف داشتند، ملازم چنین دستوری شد، درواقع این ناامنی محدود نسبت به وجود حضرت یوسف در این آیه، بیانگر نظام معنایی تطبیقی است.

در ادامه در آیه ۵ سوره یوسف از این نظام عبور کرده و به نظام معنایی مجاب‌سازی می‌رسد؛ آیه ۵ «قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ» بیانگر حسادت برادران و حيله‌های شیطانی نسبت به برادر خود است (طبرسی، ۱۳۷۲ش، ج ۵/ص. ۳۲۱؛ طوسی، بی‌تا، ج ۶/ص. ۹۷). حضرت یعقوب نور نبوت را در فرزندش می‌دید که دستور منع قصه را صادر کرد (زمخشری، ۱۴۰۷ق، ج ۲/ص. ۴۴۴؛ سید قطب، ۱۴۱۲ق، ج ۴/ص. ۱۹۷۱). این آیه بیانگر خصوصیتی کیدانه و شیطانی در برادران است که به علت ناامنی مقامی که نزد پدر دارند، حاضرند، هر آنچه مقابل خودشان وجود دارد، از بین ببرند تا از این امنیت نسبی به امنیت مطلق برسند؛ در این آیه سوژه یعنی حضرت یعقوب سعی بر قانع کردن طرف مقابل خود جهت مصون ماندن از کید برادران خود را دارد؛ به طور کلی سوژه (حضرت یعقوب ع) برای هدف خود از یک طرف سعی در مجاب‌سازی یوسف (ع) دارد و از سوی دیگر همراهی او در این جریان را خواستار است؛ به عبارت بیشتر، حضرت یعقوب (ع). فرزندش را از سویی تشویق به عدم بازگویی روایت می‌کند و از سوی دیگر او را تهدید می‌کند که چنانچه خواب خود را برای برادران بیان کنی، آنان نسبت به تو کید می‌ورزند و شیاطین بر شما حمله می‌کنند و بر تو آسیب می‌رسانند، (فخر رازی، ۱۴۲۰ق، ج ۱۸/ص. ۴۲۰). بر همین اساس نیت جناب یعقوب (ع) حفظ فرزند در مقابل وسوسه و تحرک‌های شیطانی برادران است که خواستار منع بیان رؤیا را دارد.

ب: نظام معنایی تطبیقی - مجاب‌سازی آیات ۸-۹: این آیات از سویی دربردارنده نظام معنایی تطبیقی است و از سوی دیگر دارای نظام معنایی مجاب‌سازی است؛ به تفصیل آنکه آیه ۸ می‌فرماید: «إِذْ قَالُوا لْيُوسُفُ وَ أَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا مِنَّْا وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ»، این آیه به حسادت برادران نسبت به یوسف (ع) اشاره دارد؛ این حسادت برخاسته از سه امر است: اولاً، برادران از یوسف بزرگ‌ترند، ثانیاً، قوی‌تر از یوسف هستند و تمامی مصالح حضرت یعقوب را آن‌ها بر عهده دارند، ثالثاً آن‌ها خود را اشخاصی می‌دانستند که منافع و خیرات و دفع مفاسد خانه یعقوب (ع) به دست آنان صورت می‌گیرد (فخر رازی، ۱۴۲۰ق، ج ۱۸/ص. ۴۲۳). در این آیه برادران حضرت یوسف (ع) را بر ارتباطی مبتنی بر وحدت و هم‌حضور در مقوله عدم توجه پدر نسبت به خود بیان می‌کند؛ درواقع برادران در کنشی مشترک واقع

شده‌اند که عناصر این جریان با هم تطابق و شباهت دارد و آن چیزی نیست جز ادراک حسی حسادت نسبت به یوسف (ع). «این سرایت حسی» یعنی دوست نداشتن مشترک بین برادران یوسف، به ارتباط کنش مشترک آنان در امر واحدی منجر شده است؛ در نتیجه این افراد به عنوان سوژه‌هایی تن‌دار (دارای توانش ادراکی - حسی) بنا به دلایلی چون محبت بیش از اندازه حضرت یعقوب به یوسف (علیهما السلام) و داشتن خصوصیات بارز و برتری چون مقام نبوت و زیبارو بودن آن حضرت نسبت به دیگر برادران، یک سرایت حسی مشترکی را بین برادران به وجود آورد و این سرایت حسی مشترک حسادت در - «کنش با هم» را تجربه می‌کنند، گفتنی است که امر حسادت بین برادران یک امر نسبی و دارای شدت و ضعف است، چه بسا برادری نسبت به برادر دیگری از حس حسادت کم‌تری نسبت به این امر (یعنی دوست داشتن یعقوب نسبت به یوسف ع) داشته باشد؛ در نتیجه مشاهده می‌شود که انتظار حسادت نسبت به یوسف یکسان نیست و برحذر داشتن برادری مثل روبیل (یا لای) از قتل حضرت یوسف (ع) (ابن کثیر، ۱۴۱۹ق، ج ۴/ ص ۳۱۹؛ هاشم بحرانی، ۱۴۱۶ق، ج ۳/ ص ۱۶۷) شاید به دلیل همین شدت و ضعف در این ادراک حسی مشترک است.

در ادامه در آیه ۹، برادران یوسف (ع) برای رسیدن به هدف خود یعنی دوست داشته شدن نزد پدر و برای به وجود آوردن ناامنی محدود، سعی می‌کنند یکدیگر را قانع و مجاب کنند که برادر خود را از سر راه بردارند؛ در نتیجه دست به استراتژی‌هایی چون وسوسه، تشویق، تهدید و تحرک می‌زنند. در آیه مورد بحث کشتن و راندن حضرت یوسف نخستین وسوسه‌ای است که در دل برادران یوسف مطرح می‌شود، این وسوسه با تهدید و تحریک یکدیگر جهت رسیدن به تشویقی است که متن آیه از آن پرده برداشته است. یعنی «يَخْلُ لَكُمْ وَجْهَ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ» معطوف داشته شدن تمامی توجه و محبت پدرشان به خودشان و قوم صالح شدن (فضل الله، ۱۴۱۹ق، ج ۱۲/ ص ۱۷۱) و خالص شدن تمامی توجه و محبت پدر به سمت آنان (آلوسی، ۱۴۱۵ق، ج ۶/ ص ۳۸۳)؛ این، آن تشویقی است که دیگر برادران را به انجام این کار واداشته است؛ در نتیجه برادران یوسف (ع) درصددند تا با بیان معانی مجاب‌سازی، یکدیگر را نسبت به قتل برادر خود قانع کنند.

در ادامه آیه ۱۰ «قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهَ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ

إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ» از سویی بر چارچوب نظام معنایی تطبیقی است و از سوی دیگر بر نظام معنایی مجاب‌سازی قابل انطباق است؛ نخست معنای تطبیقی آن برآمده از همان کنش مشترکی است - ادراک حسی حسادت - که برادران حضرت یوسف (ع) بر آن وحدت داشته‌اند، در میان برادران، «روبیل» با کشتن یوسف مخالفت کرد (ابن کثیر، ۱۴۱۹ق، ج. ۴/ ص. ۳۱۹) و با فعل امر (لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهُ فِي غِيَابَةِ الْجُبِّ) دیگر برادران را قانع و متقاعد کرد که از کشتن او کنار بکشند (فضل الله، ۱۴۱۹ق، ج. ۱۲/ ص. ۱۷۱). روش روبیل در مجاب‌سازی دیگر برادران با تهدید و تحرک برآمده از دو فعل امر و نهی است که در آیه بدان اشاره شده است، روبیل به جهت اینکه دیگر برادران را با خود همراه کند، وعده به غلامی رفتن یوسف (ع) را به آنان با آوردن فعل مضارع (يَلْتَقِطُهُ) که دلالت بر استمرار دارد و امکان رخ دادن آن را حتمی می‌داند، نوید داد،

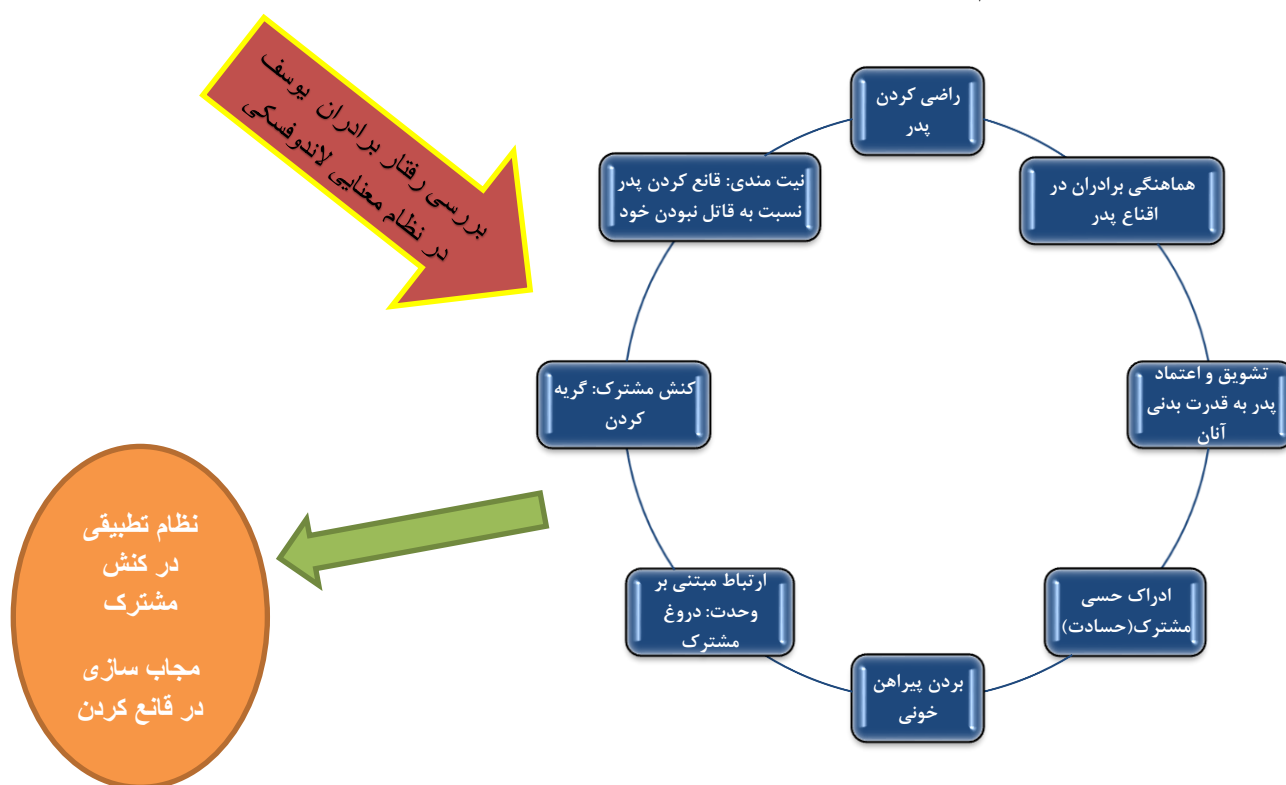
ج: نظام معنایی مجاب‌سازی؛ تطبیقی؛ گسستی و برنامه‌مدار: آیات ۱۱ تا ۱۹ «قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ (۱۱) أَرْسَلَهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعُ وَيَلْعَبُ وَ إِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ (۱۲) قَالَ إِنِّي لِيَحْزَنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ (۱۳) قَالُوا لَنْ أَكُلَهُ الذِّئْبُ وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ (۱۴) فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَ أَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَابَةِ الْجَبِّ وَ أَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَ هُمْ لَا يَشْعُرُونَ (۱۵)» بعد از آنکه برادران یوسف (ع) نقشه و کید خودشان را طرح ریزی کردند، با کنشی مشترک و باهم، نزد پدر حاضر می‌شوند و از پدر درخواست می‌کنند که به آنان اطمینان کند و آنان را خیرخواه یوسف (ع) بداند و او را با آنان به خارج شهر جهت تفریح و خوردن غذا بفرستد؛ در پاسخ حضرت یعقوب از خطراتی که گریبان‌گیر حضرت یوسف می‌شود، سخن می‌گوید و ترس از طعمه گرگان شدن به‌خاطر عدم توجه و غفلت برادران نسبت به یوسف (ع) به میان می‌کشد و از فرستادن او در وهله اول خودداری می‌کند، اما بعد از آنکه برادران نیرومندی و توانمندی بدنی خود را به پدر یادآوری می‌کنند؛ پدر نسبت به فرستادن یوسف (ع) تسلیم می‌شود و او را می‌فرستد (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج. ۱۱/ ص. ۹۷؛ فضل الله، ۱۴۱۹ق ج. ۶/ صص. ۳۸۴-۳۸۵؛ نجوانی، ۱۹۹۹ق، ج. ۱/ ص. ۳۶۹).

در آیات ۱۱ تا ۱۹ چهار نظام معنایی لاندوفسکی قابل انطباق است؛ از مجاب‌سازی، تا سیر تطبیقی و نظام مبتنی بر حادثه و نهایت‌الامر برنامه‌مدار؛ برادران در حال مجاب‌سازی پدر برای

بردن یوسف به کوه هستند و تلاش در قانع ساختن پدر با روش تشویق و وسوسه هستند؛ تشویق ناظر بر این قضیه است که اگر یوسف را با آنان به صحرا بفرستد، هم تفریح می‌کند و هم ناهار مفصلی می‌خورد و وسوسه ناظر بر قدرت بدنی فرزندان خود است که به این منجر می‌شود که پدر از وسوسه طعام گرگ شدن یوسف اطمینان خاطر پیدا کند، همه بیانات در راستای هدف از قبل تعریف شده برادران یوسف است که ناظر بر نظام معنایی مجاب‌سازی خود هستند، از سوی دیگر این توجه بیش از حد حضرت یعقوب به یوسف (ع) در واکنش به درخواست دیگر فرزندان نسبت به بردن یوسف توسط آنان، به تشدید شدن سرایت حس حسادت مشترک میان برادران یوسف (ع) منجر شد که می‌توان آن‌ها را در نظام معنایی تطبیقی نیز معنا کرد؛ در ادامه کنش حضرت یعقوب دارای یک نظام معنایی گسستی است، چراکه او فرزند خود را در یک ناامنی مطلق می‌بیند و این ناامنی در واژه‌هایی چون «لَيَحْزُنُنِي» و «أَخَافُ» قابل مشاهده است (صادقی تهرانی، ۱۳۶۵ش، ج. ۱۵/ ص. ۴۱). البته گفتنی است که بیان شود، این امر ناظر بر کنش فعلی یعقوب (ع) نسبت به تصمیم برادران است نه ناظر بر شخصیت ایشان، در آیه ۱۵ که اشاره به عملیاتی شدن تصمیم برادران در انداختن یوسف در چاه است به نوعی تداعی‌گر نظام معنایی برنامه‌مداری است که در آن به زعم خود دارای نظم و پیوستگی وجود دارد و در آن احساس امنیت مطلق می‌کنند، اما این خلاف تقدیری است که خداوند آن را در یک برنامه دیگری برای حضرت یوسف بیان کرده است.

در ادامه آیات ۱۶ تا ۱۸ «وَجَاؤُا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ (۱۶) قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ (۱۷) وَجَاؤُا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ (۱۸)» بعد از آنکه برادران یوسف (ع) پدر را قانع کردند که یوسف را با آن‌ها به کوه و صحرا برای تفریح بفرستد و آنان کید خود را با به چاه انداختن عملیاتی کردند (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج. ۱۱/ ص. ۹۷؛ فضل الله، ۱۴۱۹ق، ج. ۶/ صص. ۱۷۳-۱۷۴؛ نخجوانی، ۱۹۹۹م، ج. ۱۰/ ص. ۳۶۹) در ادامه برادران با نظام معنایی مجاب‌سازی سعی در عملیاتی کردن برنامه خود دارند و نیت آنان بر این قضیه استوار است که کشته شدن یوسف را با ناله و زاری کردن نزد پدر توجیه کنند و با روش و استراتژی اینکه آن‌ها برای مسابقه یوسف را ترک کرده بودند و با نبود آنان گرگ او را خورده است،

قانع و او را تحریک به این کنند که این عمل از آنان نبوده است، در ادامه جهت اینکه پدر را در نظام معنایی مجاب‌سازی محصور کنند، پیراهن یوسف (ع) را به خون آغشته کرده بودند تا هیچ‌گونه شک و شبهه‌ای در این میان نباشد (صادقی تهرانی، ۱۳۶۵ ش، ج. ۱۵/ ص. ۴۱). در شکل زیر به این نظام معنایی اشاره شده است:

شکل ۲: بررسی رفتار برادران یوسف در نظام معنایی لاندوفسکی

Figure 2: The behavior of Yusuf brothers in the semantic system of Landofsky)

۴-۲. بیرون آمدن یوسف از چاه و اقامت در دربار عزیز مصر، عاشق شدن همسر عزیز بر او و امتناع یوسف از گناه کردن، به زندان افتادن یوسف و تعبیر کردن رؤیاهای دو هم‌بند و عزیز مصر (یوسف: ۱۹-۴۲).

در گفت‌وگوها و شخصیت‌های متن آیات سوره یوسف از آیه ۱۹ تا ۴۲ چندین نمونه نظام معنایی و تعاملی لاندوفسکی دیده می‌شود؛ بعد از آنکه برادران، یوسف را به چاه انداختند، کاروانی از آنجا او را از چاه بیرون کشید به‌عنوان غلام او را در بازار مصر به قیمت ناچیزی به عزیز مصر فروخت. سالیانی گذشت، تا آنکه یوسف به نهایت کمال ظاهری و باطنی رسید، در این میان زن عزیز مصر عاشق او می‌شود و او را به خود فرامی‌خواند، در حالی که درها محکم بسته شده بود، یوسف (ع) با دیدن برهان پروردگارش از صحنه به سمت درب بسته گریزان می‌شود و آقای خانه نزدیکی درب اتاق شاهد این ماجرا بود و زلیخا با دیدن شوهر خود، یوسف (ع) را عامل و خطاکار این ماجرا معرفی می‌کند و او را مستحق زندان و عذاب الیم معرفی می‌کند، در آن میان شخصی از نزدیکان زلیخا بیان می‌کند که اگر پیراهن یوسف از جلو پاره شده باشد، یوسف از دروغگویان است و اگر از پشت پاره شده باشد او از راستگویان است؛ بعد از این اتفاق، قرآن به ماجرای زنان مصر و بریدن دستان آنان اشاره می‌کند. زنان با دیدن جمال یوسف (ع) ناخودآگاه انگشتان خود را تا قطع کردن می‌برند، بدون اینکه متوجه آن بشوند و اعتراف به جمال یوسف (ع) به فرشته‌منظر می‌کنند (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۱۱/ صص. ۱۰۸-۱۶۵؛ صادقی تهرانی، ۱۳۶۵ش، ج ۱۵/ صص. ۵۰-۸۵). در این میان یوسف (ع) به علت درخواست‌های مکرر از دیگران از خداوند زندان را از آنچه آنان می‌خوانند بیشتر دوست دارد و یوسف به زندان می‌افتد.

الف: نظام معنایی برنامه‌مداری: آیه ۲۲ «وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ»، همانگونه که بیان شد، نظام برنامه‌مدار مقابل نظام گسستگی است که بدون علت و معلول وقایع رخ می‌دهد، این آیه و آیات گذشته درخصوص حضرت یوسف، برنامه‌مداری بودن شخصیت و گفت‌گوهای او را با دیگر افراد بیان می‌کند، در این آیه خداوند دو جزا یعنی حکیم شدن و عالم شدن را به او بیان کرده است، این جریان در یک مقدرات علی و معلولی رخ داده است، تکیه بر قدرت لایزال الهی و اعتماد به تقدیرات الهی و پیروز بیرون آمدن از

آزمایشات الهی علت رسیدن یوسف (ع) به مقام محسنین است؛ در این مقام است که حضرت یوسف (ع) احساس امنیت مطلق می‌کند و هیچ واقعه‌ای این پیوستگی و نظم را که خداوند برای او گذاشته است خارج نمی‌کند؛ به ادبیات دیگر تمامی حوادثی که در اطراف حضرت یوسف رخ می‌دهد مبتنی بر تصادف و بی‌علتی نیست، بلکه این جریان خلاف آن را ثابت می‌کند و نشان می‌دهد که تمام حوادثی که در مقابل حضرت یوسف رخ داده است، دارای علتی خاص بوده که بعد از سربلند آمدن از آن، خداوند در یک تقدیر برنامه‌مداری او را به مقام محسنین رسانده است.

ب: نظام معنایی گسستی - برنامه‌مداری: آیاتی که ناظر بر عاشق شدن همسر عزیز و خواندن او به عمل سوء است، «وَاوَدَّتْهُ اَلَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ» (۲۳) براساس نظام معنایی گسستی، زلیخا به دنبال حادثه‌ای در حرکت است که انتظار پدیده قبلی و بعدی را ندارد؛ درواقع ایشان براساس تصادف در اولین فرصت که یوسف را در اتاق تنها می‌بیند، با قفل کردن درب‌ها، دست به فراخواندن یوسف (ع) کرده است؛ این پراتیک تعاملی میان زلیخا و یوسف (ع) در بی‌امنیتی مطلق وقوع می‌شود؛ چرا که علت‌ها و اسباب الهی را زلیخا در آن زمان و مکان ندیده است، برای همین می‌شود گفت که پراتیک تعاملی زلیخا در یک نظام تصادفی و گسستی قرار دارد؛ بر عکس او، جناب یوسف (ع) آنچنان خود را در برنامه‌مداری و در ید قدرت الهی می‌بیند که بدون توجه به محکم بسته شدن درب اتاق به سوی آن فرار می‌کند و زلیخا بعد از آنکه درخواست او را کنار زد، به دنبال امنیت حرکت کرد و به دنبال قانع کردن خود و دیگران برآمد (آیات بعدی مشعر بر این قضیه است).

ج: نظام معنایی مجاب‌سازی - برنامه‌مدار: آیات بعدی یعنی آیه ۲۵ تا ۲۸ «وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَالْفَتْيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ ارَادَ بِاهْلِكَ سُوءًا اِلَّا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ» (۲۵) قال هی راودتنی عن نفسی و شهد شاهد من اهلها ان كان قمیصه قد من قبل فصددت و هو من الکاذبین (۲۶) و ان كان قمیصه قد من دبر فکذبت و هو من الصادقین (۲۷) فلما رأى قمیصه قد من دبر قال انه من کیدکن ان کیدکن عظیم (۲۸) ناظر بر این مطلب است که زلیخا پشت سر او پیراهن یوسف را با کشیدن از پشت پاره می‌کند و در این هنگام عزیز مصر، نزدیکی درب اتاق

شاهد این ماجرا بوده و زلیخا با دیدن شوهر خود، یوسف (ع) را عامل و خطاکار این ماجرا معرفی و او را مستحق زندان و عذاب الیم معرفی می‌کند؛ بعد از آنکه زلیخا در یک رفتار گسست‌گونه ناکام از دستیابی به یوسف (ع) خارج شد؛ در پی مجاب‌سازی شوهر و تطهیر خود از این عمل برآمد؛ لذا در اولین فرصت بعد از آنکه شوهر خود را دید، بدون مقدمه یوسف را گناه‌کار و خاطی معرفی می‌کند و او را مستحق زندان و عذاب معرفی می‌کند؛ در ادامه شاهی که از نزدیکان زلیخا بود براساس نظام معنایی برنامه‌مدار، این جریان را در یک نظم و پیوستگی معرفی و تبیین می‌کند و سعی بر آن دارد تا برای یکی از دو طرف امنیت مطلق را فراهم سازد، برای همین واقعه را از زاویه علی و معلولی دنبال می‌کند و بیان می‌کند که اگر پیراهن از جلو پاره شده باشد، دلالت بر آن دارد که یوسف به زلیخا حمله کرده و او خواهان چنین کاری بوده و اگر از پشت پاره شده باشد، زلیخا خاطی و عامل این جریان است؛ درنتیجه شاهد در قصه براساس نظام معنایی برنامه‌مدار همه اجزای قصه را در یک سیر علی و معلولی بیان می‌کند.

د: نظام معنایی برنامه‌مدار - تطبیقی و مجاب‌سازی در ادامه آیات ۳۰ تا ۳۲: «وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (۳۰) فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَكًا وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ (۳۱) قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودْتَهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ (۳۲)»، در این آیات دو نظام معنایی تطبیقی و مجاب‌سازی قابل استنباط است، بعد از آنکه زنان مصر جریان یوسف (ع) و زلیخا را فهمیدند، در یک نظام معنایی برنامه‌مداری که همه چیز را از زاویه علت جست‌وجو می‌کند؛ علت عمل زلیخا را عشق بی‌حد و اندازه او به یوسف معرفی می‌کند؛ نخست زنان مصر در یک نظام معنایی برنامه‌مدار در حرکت هستند؛ از آنجایی که زلیخا و دیگر زنان مصر در یک کنش مشترک - حب به یوسف (ع) - قرار گرفته‌اند و هر کدام آن‌ها در مقدار حب به او دارای شدت و ضعف بوده‌اند، می‌توان آن را در نظام معنایی تطبیقی که براساس یک ادراک حسی مشترک بنا شده است، تعریف کرد؛ اما بعد از آنکه زلیخا جریان تخطئه کردن او توسط زنان مصر را می‌شنود؛ به‌خاطر آنکه آنان را در یک نظام معنایی

مجاب‌سازی قرار دهد و فعل خود را در مقابل دیگر زنان مصر توجیه و آن را مجاب کند، مجلسی را برای آنان فراهم می‌کند و برای آن‌ها پشתי (گران‌بها، و مجلس باشکوهی) فراهم ساخت و به دست هر کدام، چاقویی (برای بریدن میوه) داد، در این موقع (به یوسف) گفت: «وارد مجلس آنان شو!» هنگامی که چشمشان به او افتاد، او را بسیار بزرگ (و زیبا) شمردند؛ این جریان زنان مصر را با همسر عزیز مصر در درک حسی مشترکی که نیت و هدف آن از پیش تعیین شده است، به تجربه واداشت و سعی بر آن داشت تا با فراهم کردن شرایطی آنان را نسبت به فعل خود مجاب کند و این نیت و هدف یعنی، ادراک حسی حبّ شدید به یوسف را با دیگر زنان مصر به اشتراک بگذارد، زلیخا در چارچوب نظام معنایی مجاب‌سازی، با روش وسوسه و تحریک زنان این فعل را انجام داده است؛ وسوسه و تحریک بدین‌گونه که جمال یوسف را به آنان نشان داد تا عظمت او را ببینند و به‌گونه‌ای قانع و مجاب شوند که این عمل زلیخا کاری درست بوده است، مخلص کلام آنکه نیت‌مندی در این جریان مهره بسیار مهمی است که زلیخا به دنبال آن حرکت کرده است.

۵: نظام معنایی تطبیق - برنامه‌مداری در آیات ۳۳ تا ۴۱: آیات «قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ (۳۳) فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (۳۴) ثُمَّ بَدَأَ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيْسَجْنَهُ حَتَّىٰ حِينَ (۳۵) وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ (۳۶)» نظام معنایی در آیات ۳۳ تا ۴۱ سورة یوسف که مرتبط با عمل و گفتار یوسف با زندانیان همراه اوست، در یک نظام معنایی تطبیقی و برنامه‌مدار قرار دارد، حضرت یوسف (ع) وقتی وارد زندان شد، دیگر زندانیان یک ادراک حسی مشترک با شدت و ضعف‌های متفاوت نسبت به باهم بودن در زندان داشتند؛ بدون شک احساس زندانی بودن یوسف با دیگر زندانیان، در یک شدت نیوده است، چراکه او در زندان خود را آزاد از دعوت‌های زنان مصر می‌دانست؛ همانگونه که آیه ۳۳ و ۳۴ ناظر بر این قضیه است و یوسف از خداوند زندان را دوست‌داشتنی‌تر از دعوت آن زنان بیان کرده است؛ در نتیجه این ادراک حسی نزد ایشان و زندانیان متفاوت بوده است. در ادامه در زندان دو جوان خواب‌های خود را برای

حضرت یوسف تعریف می‌کنند؛ آنچه که موجب می‌شود آن دو جوان خواب خود را تعریف کنند؛ همان کنش مشترک و باهم بودن در یک درک حسی مشترک در زندان است که در نظام معنایی تطبیقی قرار می‌گیرد، اما در ادامه در آیه ۳۵ و بعد از آن، دو جوان خواب خود را برای یوسف تعریف می‌کنند که یکی در حال فشردن انگور است و دیگری طبیعی از نان بر سر دارد که کلاغ‌ها از آن می‌خورند؛ براساس نظام معنایی برنامه‌مدار، یوسف (ع) علت دانستن تعبیر این خواب‌ها را علم لندی - عَلَّمَنِي رَبِّي - معرفی می‌کند و علت اصلی همه جریان‌ها را خالق هستی الله بیان می‌کند، نکته دیگر آنکه، یوسف(ع) قبل از آنکه تأویل خواب آن دو جوان را بیان کند، تذکر به توحید، آخرت و سنت انبیای گذشته می‌کند، این چرخش موضوعی نیز به برنامه‌مدار بودن یوسف(ع) برمی‌گردد و سعی بر آن دارد تا دیگر همبندهای خود را به آن علت‌ها و نظم‌های پیوسته‌ای که در دنیا ساری و جاری است، آشنا کند.

۳-۴. تعبیر خواب پادشاه؛ رهاشدن یوسف از زندان، اعتراف زنان و همسر عزیز و آشکارشدن بی‌گناهی یوسف، رسیدن یوسف به مقام خزانهداری حکومت مصر (یوسف: ۴۱-۵۷).

الف: نظام معنایی برنامه‌مداری در آیات ۴۱ تا ۴۹: بعد از آنکه حضرت یوسف تعبیر خواب دو جوان هم‌بند را تعبیر کرد و به یکی از دو جوان وعده خادم بودن دربار شاه را نوید داد، از او خواست تا یادی از او نزد پادشاه کند که جوان، این بیان یوسف را فراموش می‌کند؛ بعد چند سال پادشاه خوابی می‌بیند که تمامی معبران از تعبیر آن عاجز می‌شوند؛ در این لحظه جوانی که در دربار بود، حضرت یوسف را به پادشاه جهت تعبیر خواب معرفی می‌کند، جوان خواب را برای یوسف تعریف می‌کند و در جواب او به جای آنکه بگوید: «به ترتیب هفت خشک‌سالی و هفت سال فراونی خواهد آمد» به آن‌ها راه حل مشکل و علت را بیان می‌کند؛ به ادبیاتی دیگر حضرت یوسف منطبق بر نظام معنایی برنامه‌مدار در یک نظم و پیوستگی که بین جریان طبیعت وجود دارد، به دنبال امنیت مطلق برای تمامی مردم مصر است. برای همین به جای آنکه خود را نخست در کنش مشترک قرار دهد، به دنبال علت و نظم حاکم در جریان واقعه‌ای است که در عصر خود جریان پیدا خواهد کرد و آن بیان علت مشکل و به دنبال آن بیان راه‌حل جهت

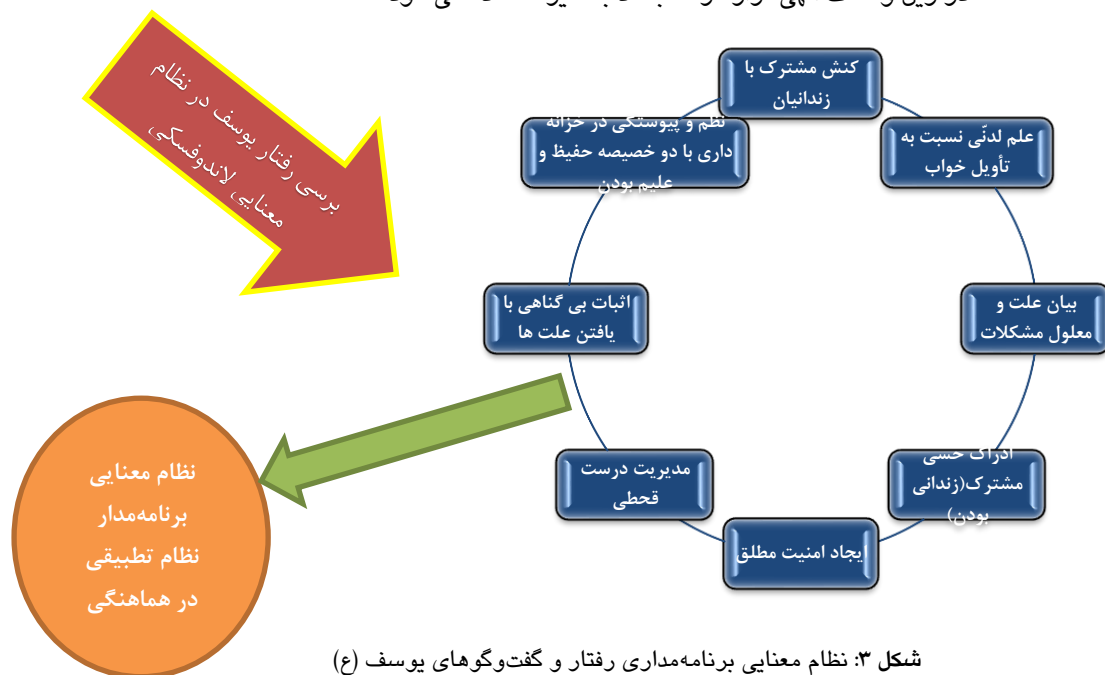
به وجود آوردن امنیت مطلق است، این راه حل عبارت است از: «قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سَنِينَ دَابًّا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ» (۴۷) ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ (۴۸) ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْرِضُونَ (۴۹)».

ب: نظام معنایی برنامه‌مدار در آیات ۵۰ تا ۵۷: بعد از بیان تعبیر خواب توسط حضرت یوسف برای پادشاه مصر، عزیز مصر برای آزادسازی او از زندان فرستاده‌ای را می‌فرستد، بعد از آنکه یوسف از نیت فرستاده باخبر می‌شود از او می‌خواهد تا نزد پادشاه برگردد و درخصوص حکایت آن زنان که دست‌های خود را بریدند بپرسد؛ این نوع گفت‌وگو و بیان حضرت یوسف (ع) در نظام معنایی برنامه‌مدار قرار می‌گیرد؛ چراکه او در این جریان به دنبال کشف علت و معلول‌هایی که بین او و زنان مصر رخ داده بود، درخواست می‌کرد و در پی آن به دنبال چرایی افتادن او به زندان و در نتیجه به دنبال اثبات بی‌گناهی و پاکی خود است (یوسف: ۵۰-۵۱).

در ادامه در دو آیه ۵۲ و ۵۳؛ حضرت یوسف (ع) فرصت را غنیمت می‌شمرد و منطبق بر نظام معنایی برنامه‌مدار، به یاری و رحمت پروردگارش در حق خود اشاره می‌کند و تمامی این ماجرا را در مقدرات و سنت‌های علی و معلولی خداوند معرفی می‌کند و او را علت‌العلل تمامی جریانات و اتفاقاتی - از نجات پیدا کردن از دست زلیخا تا کید زنان و دیگر ماجراهای گذشته - که بر او رخ داده بود، بیان می‌کند.

ج: نظام معنایی تطبیقی - برنامه‌مدار: بعد از کشف حقیقت و اثبات بی‌گناهی حضرت یوسف (ع)، کنش پادشاه مصر منطبق بر نظام معنایی تطبیقی سعی در همراهی و درکی مشترک نسبت به قضیه حضرت یوسف دارد و در نتیجه دستور می‌دهد تا یوسف را نزد او بیاورند و هم‌نشین خود بگرداند. ادراک حسی مشترکی که در این میان وجود دارد، از سویی برمی‌گردد سوژه‌هایی (فعل و شخصیت زنان مصر) که با یکدیگر در یک جریان قرار داشته‌اند و از سوی دیگر درک حسی مشترک که بعد از اعتراف زنان نزد پادشاه صورت گرفته است، اشاره کرد (آیه: ۵۱). حضرت یوسف که در متن قضیه است شدت این درک برای اوست و پادشاه بعد از تشریح وقایع در یک حس مشترک ضعیف‌شده حق را به جانب یوسف (ع) اعلام کرد و او را نزد خود صاحب مکان و امین معرفی کرد. «إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أُمِينٌ» (یوسف: ۵۴) از آنجایی که حضرت یوسف (ع) به دنبال امنیت مطلق برای خود و دیگران است منطبق بر نظام معنایی برنامه‌مدار خود را

حفیظ و علیم بیان می‌کند، «قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ» (یوسف: ۵۵). درواقع خزانهداری سرزمین مصر نیازمند شخصی است که از یک سو دارای شخصیتی امین باشد و از سوی دیگر دارای معرفتی علمی نسبت به امور و جریان داشته باشد. این سیر حکمرانی حضرت یوسف در یک نظم و پیوستگی قابل ترسیم است که منطبق بر دو علت حفیظ بودن و علیم بودن جهت برنامه‌ریزی برای آینده مصر چه امور دنیوی و چه امور اخروی است. در آیات «وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ» (۵۶) «وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ» (۵۷) اشاره به برنامه‌مدار بودن سنت و اسباب الهی دارد به گونه‌ای که هر شخصی براساس سنت الهی در جریان حق قدم بگذارد، تمام هستی در یک جریان علی و معلولی که پنهان از چشمان مردم است، آن شخص را به جایگاهی که باید برسد، ملحق می‌کند؛ در واقع در دید انسان موحد تمام هستی در جریان علی و معلولی قرار دارد و هستی چون در قبضه خداوند است، در امنیت مطلق قرار دارد و تمامی پیش‌آمدها در صورتی که در ریل و سنت الهی قرار گرفته باشد به خیر کشانده می‌شود.

شکل ۳: نظام معنایی برنامه‌مداری رفتار و گفت‌وگوهای یوسف (ع)

Figure 3: The form of the semantic system of Yusuf's behavior and conversations

۵. نتیجه

تحقیق انجام شده در پنج دسته گفت‌وگو و پراتیک تعاملی قابل تصور بود که سه بخش نخست آن یعنی آیات ۱ تا ۵۷ به شکل دقیق براساس چارچوب نظام معنایی و تعاملی لاندوفسکی مورد تبیین قرار گرفت، اما دو دسته گفت‌وگوی دیگر که از آیات ۵۸ تا ۱۰۱ سوره یوسف را تشکیل می‌دهد به علت جلوگیری از اطناب و عدم وسعت مقاله به تفصیل بدان پرداخته نشده است و تنها در ادامه به نتایج و یافته‌های این دو دسته گفت‌وگو اشاره می‌شود:

دسته چهارم شامل آیات ۵۸ تا ۸۰ سوره یوسف است که در سه گفت‌وگو قابل ارائه است: نخست گفت‌وگوی یوسف و برادرانش؛ دوم گفت‌وگوی برادران با حضرت یعقوب و درنهایت رفتار برادران با سربازان و یوسف، در ادامه به دلیل جلوگیری از اطناب، آیات بیان شده را در قالب جدول و شکل ترسیم می‌شود.

ردیف	رفتار و گفت‌وگوی شخصیت‌ها	آیه	نظام معنایی
۱	گفت‌وگوی یوسف و برادرانش	۵۸-۶۲	تطبیقی - مجاب‌سازی
۲	گفت‌وگوی برادران با حضرت یعقوب	۶۳-۶۸	مجاب‌سازی
۳	رفتار برادران با سربازان و یوسف	۶۸-۸۰	گسستی - مجاب‌سازی
۴	رفتار حضرت یوسف با برادران	۵۸-۸۰	برنامه‌مدار

و دسته پنجم شامل آیات ۸۰ تا ۱۰۱ سوره یوسف است که در سه رفتار و گفت‌وگو قابل ارائه است: نخست گفت‌وگوی برادران و یعقوب؛ دوم گفت‌وگوی برادران با حضرت یوسف و درنهایت گفت‌وگوی و رفتار یوسف و یعقوب (علیهما السلام). در ادامه براساس الگوی نظام معنایی لاندوفسکی رفتار و شخصیت‌های بیان شده را در جدول بیان می‌شود

ردیف	رفتار و گفت‌وگوی شخصیت‌ها	آیه	نظام معنایی
۱	گفت‌وگوی برادران و یعقوب	۸۱-۸۷	گسستی - مجاب‌سازی
۲	گفت‌وگوی برادران با حضرت یوسف	۸۸-۹۸	تطبیقی - مجاب‌سازی - برنامه‌مداری
۳	گفت‌وگوی یوسف و یعقوب	۹۹-۱۰۱	تطبیقی - برنامه‌مداری

ردیف	رفتار و گفت‌وگوی شخصیت‌ها	آیه	نظام معنایی
۴	پراتیک تعاملی حضرت یوسف	۸۷-۹۹	برنامه‌مداری
۵	پراتیک تعاملی حضرت یعقوب	۸۷-۹۹	برنامه‌مداری

شکل ۴: بررسی رفتار یعقوب نبی (ع)

Figure 4: Examining the behavior of Prophet Yaqub (pbuh)

بنابراین این بررسی دقیق چهار نظام معنایی لاندوفسکی یعنی، نظام معنایی برنامه‌مدار، تطبیقی، مجاب‌سازی و گسستی در این ۸۴ آیه نشان‌دهنده آن است که درمجموع هر کدام از شخصیت‌ها و پراتیک‌های تعاملی به شکل متناوب در این چهار نظام قابل بررسی و تطبیق است؛ ازجمله خصوصیات که در الگوهای رفتاری داستان یوسف مطرح می‌شود، ویژگی‌های کلی، فراگیر و جهانی آن‌هاست؛ به این معنا که این نوع شخصیت‌ها و همچنین این نوع الگوی نشانه‌شناسی در حوزه‌ها و رفتارهای دیگر شخصیت‌ها قابل انطباق و امکان به‌کارگیری و پیاده‌سازی آن‌ها وجود دارد، شخصیت‌های سورۀ یوسف؛ همچون حضرت یوسف و یعقوب

(ع) براساس نوع بینش و ایدئولوژی که نسبت به مبدأ و معاد دنیا داشته‌اند، همه پراتیک‌های تعاملی آنان براساس سوژه برنامه‌مدار قرار می‌گیرد؛ به بیان دیگر حضرت یوسف (ع) همه گفتارهای خود را در ورای علت‌العلل هستی بیان می‌کند و فعل و رفتار خود را در یک نظم به هم پیوسته و در یک امنیت مطلق در راستای اهداف خود قدم بر می‌داشت؛ برخلاف سوژه‌های دیگر داستان، همچون زلیخا و زنان مصر در قالب مجاب‌سازی، سعی در مجاب دیگران جهت اهداف خود بودند، به این امید که فعل خود را توجیه کنند و دل یوسف و عزیز مصر را نسبت به گفته و فعل خود مجاب کنند، البته گستاخ بودن و بی‌پروا بودن زلیخا و زنان مصر در نظام تطبیق جای می‌گیرد، چراکه این دو سوژه با تطبیق نیروهای تحریک و تهدیدکننده خود؛ یعنی همراهی و کنشی مشترک در میزان ادراک حسی حبّ به یوسف، سعی در مدیریت حواشی خود می‌کنند و سعی بر تضعیف و تخریب گفتمان مقابل خود دارند، حضرت یعقوب (ع) براساس درجه معرفتی که به نظام هستی دارد، گفتمان خود را در یک نظام برنامه‌مدار بیان می‌کند و همه اتفاقات و همه حوادث را در یک نظام علی و اسباب الهی می‌بیند؛ درواقع ایشان با صبر و آینده‌نگری که دارد، همه چیز را در مدار برنامه‌های الهی به تصویر می‌کشد؛ درنتیجه ایشان دارای رفتاری برنامه‌مدار است، دیگر سوژه‌ها و کنش‌گرها براساس چهار نظام معنایی تعاملی و معنایی مطرح شده که به صورت بیناتعریفی از یکدیگر تشخیص داده می‌شوند؛ بر نظام برنامه‌مدار، نظام مجاب‌سازی، نظام تصادف، و نظام تطبیق قابل حمل است که خوانش تعاملات برادران با یعقوب و برادران با یوسف و تعاملات پادشاه با یوسف و یعقوب با یوسف و دیگر تعاملات داستان یوسف در این خوانش قرار می‌گیرد؛ برادران در نظام تطبیقی با هم و مجاب‌سازی در تعامل با دیگران‌اند و هم‌بندهای یوسف در کنشی مشترک و ادراک حسی مشترک با شدت و ضعف‌های متفاوت در نظام معنایی تطبیقی قرار دارد، نکته‌ای که در بحث نظام معنایی لاندوفسکی جا دارد به آن پرداخته و اضافه شود، نوع نگاه درون دینی به این مسئله است، از آنجایی که خالق هستی مدیر و مدبر هستی است و خلقت را در یک برنامه خاصی به چرخش درآورده است، در این نوع نگاه، تمامی آیات از آنجا که از سوی خالق هستی بر پیامبر اکرم (ع) نازل شده است در معنای برنامه‌مداری نازل شده است؛ چرا که هدف خالق هستی از بیان تمامی آیات تربیت نوع انسان و سعادت بشر با رسیدن به قرب الهی است؛ لذا

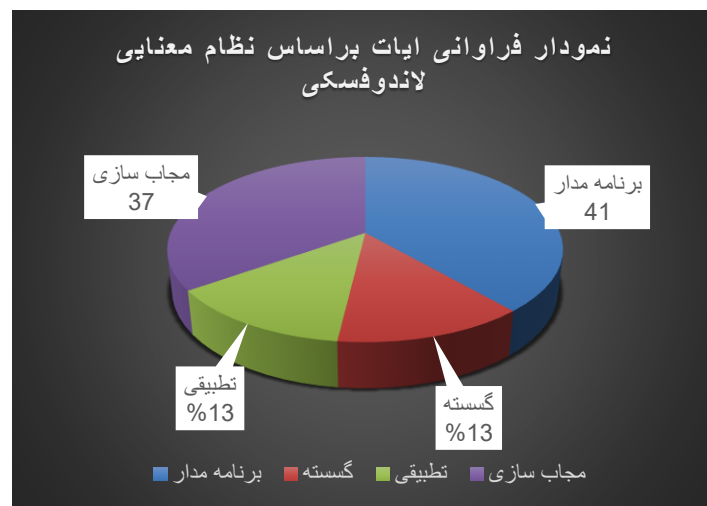
در دنیا هیچ چیز عبث و براساس نظام تصادف به وجود نیامده است، بلکه دارای علت و غایتی است که معنای برنامه‌مداری نیز همین نکته را تأیید می‌کند.
در ادامه تناوب کل آیات در دو نمودار و شکل بیان می‌شود:

جدول ۱: فراوانی آیات براساس نظام معنایی لاندوفسکی

Table 1: frequency of verses based on Landofsky semantic system

ردیف	نظام معنایی	آیات	جمع
۱	برنامه‌مدار	۶۰،۱۸،۲۱،۲۲،۲۴،۲۸،۳۴،۳۵،۴۱،۴۵،۴۶،۴۷،۴۸،۴۹،۵۰،۵۲،۵۳،۵۵ ۵۶،۵۷،۵۸،۶۲،۶۶،۶۷،۶۸،۶۹،۷۰،۷۱،۷۲،۷۶،۸۱،۸۳،۸۴،۸۶،۸۷،۹۰،۹۱ ۹۲،۹۳،۹۶،۹۷،۹۸،۹۹،۱۰۰،۱۰۱	۴۵
۲	گسسته	۱۹،۲۰،۳۳،۳۶،۴۳،۴۴،۵۱،۵۴،۸۰،۹۴	۱۰
۳	تطبیقی	۴،۵،۸،۹،۱۵،۳۰،۳۱،۴۲،۶۴،۷۷،۸۹،۹۵	۱۲
۴	مجاب سازی	۲،۷،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴،۱۶،۱۷،۲۳،۲۵،۲۶،۲۷،۲۹،۳۲،۳۷،۳۸،۳۹،۴۰ ۵۹،۶۰،۶۱،۶۳،۶۵،۷۳،۷۴،۷۵،۷۸،۷۹،۸۲،۸۵،۸۸	۳۲

در نمودار زیر فراوانی چهار نظام معنایی لاندوفسکی قابل مشاهده است:

نمودار ۱: فراوانی ابیات براساس نظام معنایی لاندوفسکی

Tablu 1: Frequency chart of verses based on Landofsky's semantic system

۶. پی‌نوشت‌ها

1. Eric Landowski
2. Merleau-Ponty
3. Buber
4. Simmel
5. ajustement
6. Le sensible
7. L'esthésie
8. programmation
9. manipulation
10. accident
11. Passions sans nom
12. Interactions risqu ués

۷. منابع

- قرآن کریم،
- ابن عاشور، م، (بی‌تا). التحریر و التنویر، بیروت: مؤسسه تاریخ، الطبعة الاولى.
- ابن کثیر، ا. (۱۴۱۹ق). تفسیر القرآن العظیم. تحقیق محمدحسین شمس‌الدین. بیروت: دار الکتب العلمیة. الطبعة الاولى.
- آلوسی، س.م. (۱۴۱۵ق). روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم. تحقیق علی عبدالباری عطیة. بیروت: دارالکتب العلمیة. الطبعة الاولى.
- بحرانی، س.ه. (۱۴۱۶ق). البرهان فی تفسیر القرآن. تهران: بنیاد بعثت.
- زمخشری، م. (۱۴۰۷ق). الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل. بیروت: دارالکتب العربی، الطبعة الثالثة.
- سید بن قطب بن ابراهیم شاذلی (۱۴۱۲ق). فی ظلال القرآن. قاهره: دارالشروق، الطبعة السابعة عشر.
- صادقی تهرانی، م. (۱۳۶۵ش). الفرقان فی تفسیر القرآن بالقرآن. قم: انتشارات فرهنگ اسلامی.
- طباطبایی، م. ح. (۱۴۱۷ق). المیزان فی تفسیر القرآن. قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه

مدرسین حوزه علمی قم.

- طبرسی، ف. (۱۳۷۲). *مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن*. تحقیق م.ج. بلاغی. تهران: انتشارات ناصر خسرو.
- طوسی، م. (بی‌تا). *التبیان فی تفسیر القرآن*. بیروت: دار إحياء التراث العربی، الطبعة الاولى.
- طبیب، س.ع. (۱۳۷۸). *اطیب البیان فی تفسیر القرآن*. تهران: انتشارات اسلام.
- فخرالدین رازی، ا. (۱۴۲۰ق). *مفاتیح الغیب*. بیروت: دارالتراث العربی.
- فضل الله، س.م. (۱۴۱۹ق). *تفسیر من وحی القرآن*. بیروت: دارالملاک للطباعة و النشر.
- معین، م.ب. (۱۳۹۷). کارآیی نظام‌های معنایی و تعاملی لاندوفسکی در تحلیل گفتمان‌های آموزشی. *جستارهای زبانی*، ۹ (۳)، ۲۹۷-۳۱۷.
- معین، م.ب. (۱۳۹۶). *ابعاد گمشده معنا در نشانه‌شناسی روایی کلاسیک*، نظام معنایی تطبیق با رقص در تعامل. تهران: علمی و فرهنگی.
- مهدوی راد، م.ع.، جباری، ا.ع.، و بهشتی، ن. (۱۳۹۱). *قصه‌های قرآن در نگاه محمد عابد الجابری*. *آموزه‌های قرآنی*، ۱۵، ۷۳-۱۰۰.
- میرصادقی، ج. (۱۳۸۶). *ادبیات داستانی (قصه، رمانس، داستان کوتاه، رمان)*. تهران: سخن.

References:

- *Holy Quran*.
- Alousi, S. M. (1994). *The spirit of meaning in Tafsir al-Qur'an al-Azeem*. Dar al-Kitab al-Alamiya. [In Arabic].
- Bahrani, S. H. (1995). *Al-Barhan in Tafsir al-Qur'an*. Ba'ath Foundation. [In Arabic].
- Fadlullah, S. M. (1998). *Interpretation of the revelation of the Quran*. Dar al-Malak Publishing House. [In Persian].
- Fakhruddin Razi, A. (1999). *Mafiyat al-Gheeb*. Dar al-Trath al-Arabi. [In Arabic].
- Ibn Ashur, M. (n.d.). *Al-Tahrir wa Al-Tanweer*. Al-Tarikh Foundation. [In Arabic].

- Ibn Kathir, A. (1998). *Tafsir al-Qur'an al-Azeem*. Dar Kitub Al-Alamiya, first edition. [In Arabic].
- Mahdavi Rad, M. A., Jabbari, A. A., & Beheshti, N. (2012). Stories of the Quran from the Perspective of Mohammad Abed al-Jabri. *Quranic Teachings*, 15, 73-100 [In Persian].
- Mirsadeghi, J. (2007). *Fictional literature (Stories, romances, short stories, novels)*. Sokhan. [In Persian].
- Moein, M. B. (2018). The effectiveness of Landowski's semantic and interactional systems in the analysis of educational discourses. *Linguistic Research*, 3(45). [In Persian].
- Moein, M. B. (2017). *The lost dimensions of meaning in classical narrative semiotics, semantic system adaptation to dance in interaction*. Scientific and Cultural. [In Persian].
- Sadeghi Tehrani, M. (1986). *Al-Furqan in Tafsir al-Qur'an with the Qur'an*. Islamic Farhang Publications. [In Arabic].
- Seyyed bin Qutb bin Ibrahim Shazli. (1991). In the shadows of the Qur'an. Dar al-Shoroq. [In Arabic].
- Tabarsi, F. (1993). *Al-Bayan Assembly in Tafsir al-Qur'an*. Nasser Khosrow Publications.
- Tabatabai, M. H. (1996). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. The Islamic Publications Office of the Qom Faculty of Education. [In Arabic].
- Tayeb, SA. (1999). *Atib al-Bayan fi Tafsir al-Qur'an*. Islam Publications.
- Tusi, M. (n.d.). *Al-Tabyan fi Tafsir al-Qur'an*. Dar Ihiya al-Trath al-Arabi, first edition. [In Arabic].
- Zamakhshari, M. (1986). *Al-Kashf on the facts of Gawamaz al-Tanzil*. Dar al-Kitab al-Arabi. [In Arabic].
- Courtés, J. (1991). *Analyse sémiotique du discours: De l'énoncé à l'énonciation*.

Hachette.

- Greimas, A. J., & Courtés, J. (1979). *Semiotic, reasoned dictionary of the theory of language*. Hachette. [In French]
- Landowski, E. (1997). *Présences de l'autre*. P.U.F.
- Landowski, E. (2004). *Passions sans nom*. P.U.F.
- Landowski, E. (2005). *Interactions risquées*. PULIM.
- Landowski, E. (2013). plaidoyer pour l'impertinence. *Actes sémiotiques*, 116.